

Національний банк є органом держави із спеціальним статусом, який не входить до будь-якої з гілок державної влади, але як орган держави реалізує її функції, виконуючи вимоги законодавчих актів. Визначення Національного банку як особливого органу державного управління може давати окремим фахівцям підставу відносити його до органів виконавчої влади. Це може бути пов'язано з визначенням державного управління в Концепції адміністративної реформи. Але слід зазначити, що Національний банк не входить до системи органів, яку очолює Кабінет Міністрів, і не підпорядкований йому. Відповідно до Закону України "Про Національний банк України" Національний банк підзвітний Президенту України та Верховній Раді України. Крім того, Національному банку згідно з ст.93 Конституції України надано право законодавчої ініціативи нарівні з Кабінетом Міністрів України.

Важливими ознаками правосуб'єктності Національного банку є його компетенція, місце і роль в банківській системі.

Національний банк України має подвійну правову природу, а саме право видавати нормативно-правові акти, загальнообов'язкові для всіх суб'єктів господарювання і громадян, та застосовувати у необхідних випадках примус. Отже, Національний банк керує грошово-кредитною системою дwoяко—як управлінський орган методом владних приписів і як господарюючий суб'єкт—економічними методами шляхом укладання угод. Тому можна сказати, Національний банк України є центром банківської системи, що виступає одночасно в двох особах: як орган держави, що виконує функцію забезпечення стабільності національної валюти, і як своєрідний центр самоуправління банківської системи.

Незалежність є невід'ємною ознакою правового статусу Національного банку України як центрального банку держави і одним із основних принципів побудови верхнього рівня банківської системи ринкового типу. Конституція України визначила найважливіші аспекти діяльності Національного банку як центральної ланки і керівного органу грошово-кредитної і валютної системи країни, закріпивши його автономний статус у структурах влади. Принцип незалежності центрального банку означає те, що відповідальному за монетарну політику інституту надається можливість досягти своєї стратегічної мети без втручання уряду¹. Але він повинен визначати і здійснювати грошово-кредитну політику відповідно до загальноекономічної політики, тобто сприяти реалізації економічної політики Кабінету Міністрів, за умови, що це не суперечитиме виконанню його основної конституційної функції—забезпеченню стабільності грошової одиниці України (ст.52 Закону України "Про Національний банк України").

Гнучка взаємодія Національного банку України, Верховної Ради, Кабінету Міністрів і Президенту України вимагає чіткого розмежування їх функцій, точного визначення їх обов'язків, інституційних заходів для ефективної взаємодії зазначених структур².

Юридично визначена незалежність Національного банку має підкреслюватися його економічною незалежністю.

Нормотворчість слід визнати основною формою виконання Національним банком своїх функцій. Це є головною ознакою Національного банку України як центрального органу держави.

Існують нормативні акти, що прийняті спільно Національним банком з іншими органами держави. А це може негативно вплинути на виконання Національним банком своїх функцій. У разі необхідності внесення змін у такий акт можуть виникнути труднощі в досягненні згоди між сторонами, що приймали даний нормативний акт. Слід звернути увагу, що Закон України "Про Національний банк України" не передбачає видання Національним банком спільних з будь-якими іншими державними органами (Кабінетом Міністрів України, міністерствами, відомствами) нормативно-правових актів. В ст.52 цього закону вказано, що взаємовідносини Національного банку України з Урядом України полягають в проведенні взаємних консультацій між Національним банком та Кабінетом Міністрів України з питань грошово-кредитної політики, розробки і здійсненні загальнодержавної програми економічного та соціального розвитку.

Створений вперше в Україні Національний банк щодо свого правового статусу має конституційні засади і є одним з найважливіших інститутів держави.

¹ Конституція України. Декларація про державний суверенітет України (прийнята Верховною Радою УРСР 16 липня 1990р.)// Відомості Верховної Ради України.—1990.-№31.—Ст.429.

Про економічну самостійність Української РСР: Закон Української РСР // Відомості Верховної Ради України.—1990.-№34.—Ст.59.

Про банки і банківську діяльність: Закон України // Відомості Верховної Ради УРСР.—1991.—№25.—Ст.281.

Про Національний банк України: Закон України // Відомості Верховної Ради України.—1999.—№29.—Ст.238.

² Петрик А.І. Деякі аспекти банківської реформи в Україні// Вісник НБУ.—1996.—№ 1.—С.14-17.

³ Файфель Г. Деякі роздуми про надання незалежності Національному банку України// Банківська справа.—1995.—№ 1.—С.22-24.

О. Голенко,

*аспірант Київського національного університету
імені Тараса Шевченка*

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ОБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ.219 КК УКРАЇНИ

На даному етапі розвитку ринкової економіки в Україні характерним є високий рівень злочинності.

Практика показує, що майже перед всіма галузями права, в тому числі й перед кримінальним правом, стоїть завдання розробки норм, що є необхідними для регламентації відповідних ринкових відносин. Економічний та правовий розвиток нашої держави, потреби законодавства викликають необхідність наукового дослідження проблеми кримінально - правової охорони господарської діяльності. 01.09.2001 року в Україні вступив в силу новий Кримінальний кодекс. В умовах нестабільної економічної системи України проблема фінансової неспроможності і банкрутства підприємств, заснованих як на державній, так і на недержавних формах власності, постає надзвичайно гостро. Так, банкрутство є цивілізованою формою поразки в конкурентній боротьбі, своєрідний спосіб оздоровлення економіки шляхом виключення неплатоспроможного суб'єкта з цивільного обороту. Але іноді банкрутство є і замаскованим злочином. Тому, в публікаціях неодноразово відмічалось реальне значення банкрутства як одного з найважливіших елементів ринкового механізму.

Визнання цього значення слугувало причиною того, що деякі правовідносини в сфері підприємницької діяльності стали об'єктом кримінально-правової охорони. Мова йде про існуючі в Кримінальному кодексі України статті 218 "Фіктивне банкрутство", ст.219 "Доведення до банкрутства", ст.220 "Приховування банкрутства" та ст.221 "Незаконні дії у разі банкрутства".

Так, зокрема, ст.219 КК України передбачає відповідальність за доведення до банкрутства, тобто умисне, з корисливих мотивів, іншої особистої заінтересованості або в інтересах третіх осіб вчинення власником або заінтересованою особою суб'єкта господарської діяльності дій, що призвели до стійкої фінансової неспроможності суб'єкта підприємницької діяльності, якщо це завдало великої матеріальної шкоди державі чи кредиторам.

Об'єктивну сторону даного злочину альтернативно складають: 1) створення неплатоспроможності; 2) збільшення неплатоспроможності. Даний злочин може бути вчинено як шляхом активних дій, так і шляхом бездіяльності.

Діями, що, на думку науковців, вказують на навмисне погіршення фінансового стану господарюючого суб'єкта, можуть бути: зменшення активу шляхом зняття з розрахункового рахунка господарюючого суб'єкта коштів і їх присвоєння, зниження ліквідності активів, перерахування грошей (валюти) контрагенту на підставі фіктивного договору, відсутність у бухгалтерських документах відомостей, куди витрачені гроші, які отримані за проданий продукт чи майно, збільшення заборгованості службовцям, акціонерам, фінансовим органам, різке зменшення матеріальних запасів (перебої у виробництві, постачанні), в результаті чого не виконуються зобов'язання по договорам постачання; укладення завідомо невігідних угод; прийняття на себе чужих боргів; умисна несплата податків з метою накладання на суб'єкта підприємницької діяльності штрафних санкцій; невчинення дій по поверненню боргів боржниками суб'єкта підприємницької діяльності (непред'явлення претензій, позовних заяв тощо); потурання розкраданню майна суб'єкта підприємницької діяльності, недбале ведення бухгалтерської документації, недбалий підбір ділових партнерів тощо.

Але, виділити певне окремо взяте діяння, яке має виключну направленість на створення або збільшення неплатоспроможності, можна лише в тих випадках, коли справжньої господарської діяльності немає. В процесі повноцінної господарської діяльності дане завдання є таким, яке майже неможливо вирішити. Неплатоспроможність являє собою результат складного комплексу дій, які можуть поширитись на значний проміжок часу. Тому деякі науковці при аналізі об'єктивної сторони даного злочину говорять не про конкретне діяння, а про певну діяльність, результатом якої може бути неплатоспроможність. Разом з тим, злочином може бути визнане лише визначене кримінальним законом діяння або бездіяльність, але в будь-якому випадку не діяльність. Тому, необхідно завжди визначити, які саме конкретні дії вчинила особа на досягнення мети створення чи збільшення неплатоспроможності суб'єкта господарської діяльності. Таким чином, визначені деякими науковцями шляхи вчинення даного злочину (як то недбале ведення бухгалтерської документації, недбалий підбір ділових партнерів) не можна визнати конкретними діяннями. Крім того, вказані дії характеризуються як не умисні, недбалі. Тоді як суб'єктивна сторона даного злочину характеризується наявністю прямого умислу по відношенню до наслідку у вигляді стійкої фінансової неспроможності суб'єкта господарської діяльності.

Що стосується таких способів вчинення даного злочину, як укладення завідомо невігідних угод; прийняття на себе чужих боргів; зменшення активу, шляхом зняття з розрахункового рахунка господарюючого суб'єкта коштів і їх присвоєння, не вчинення дій по поверненню боргів боржниками суб'єкта підприємницької діяльності тощо, то в даному випадку зазначені дії не відрізняються від незаконних дій у разі банкрутства. Таким чином, одні і ті ж наковці вказують на завідомо збиткові угоди як приклади, які характеризують як об'єктивну сторону незаконних дій у разі банкрутства (ст.221 КК України), так і об'єктивну сторону доведення до банкрутства.

Крім того, зі змісту ст.219 КК України можна зрозуміти, що об'єктивна сторона даного злочину передбачає як наслідок стан стійкої фінансової неспроможності не як економічний стан, а як юридичну неспроможність боржника. Отже, як і у випадку з незаконними діями у разі банкрутства, вирішальне значення для кваліфікації має факт визнання боржника неспроможним. Тобто діяння, які були незлочинними до винесення господарським судом ухвали про порушення провадження у справі про банкрутство, стають злочинними.

Слід також звернути увагу, що доведення до банкрутства не є кінцевим результатом злочину, передбаченого ст.156-4 КК. Доведення до банкрутства само по собі не може бути кримінально-карним, якщо воно не потягло за собою велику шкоду державним та суспільним інтересам, а також інтересам кредиторів. Банкрутство є лише проміжним результатом, який створює об'єктивні передумови для спричинення тяжких наслідків. Тому умислом винного повинно охоплюватись не тільки банкрутство як таке, але і наслідки, які настали внаслідок банкрутства. Суб'єкт повинен передбачити настання наслідків не тільки у вигляді банкрутства, але й витікаючої звідси великої шкоди. Тобто тут має місце поняття так званого "проміжного умислу", коли на даному етапі здійснення певних дій особа бажає одного, досягає цього, але це не є остаточним результатом, до якого вона прагне, вчинюючи певні дії. Поряд з цим об'єктивна сторона злочину, передбаченого ст.221, також передбачає як наслідок заподіяння великої шкоди, тобто обидва склади злочинів є матеріальними, що підтверджує твердження про необхідність уточнення дій, що утворюють об'єктивну сторону таких злочинів, пов'язаних з банкрутством, як "доведення до банкрутства" та "незаконні дії у разі банкрутства".

Тому, враховуючи викладене, слід, передбачаючи відповідальність за "доведення до банкрутства", розробити даний склад злочину як матеріальний, а склад злочину "незаконні дії у разі банкрутства" – формальний, оскільки відповідальність за такі дії повинна наставати незалежно від заподіяної шкоди, а також необхідно більш конкретизувати діяння, які утворюють об'єктивну сторону ст.219 КК України з метою уникнення неоднозначної кваліфікації одних і тих же протиправних діянь та призначення покарання.

Література

1. Науково-практичний коментар до кримінального кодексу України –К.: А.С.К., 2002.–С.475-480;
2. Бенедесюк І. Что день грядущий нам готовит // Бизнес, 1999. - №49 – С. 86;
3. Михалев И.Ю. Криминальное банкротство – С.-Петербург., 2001. – С.75-127;
4. Тимербулатов А. Преднамеренное банкротство // Законность., 2000. - №2. – С.13;
5. Клепицкий И.А. Банкротство как преступление в современном уголовном праве // Государство и право - №11, 1997. - С.58.

А. Зайцев,

студент Национальной юридической академии
Украины имени Ярослава Мудрого, г. Харьков

ПРОБЛЕМА НАЗНАЧЕНИЯ НАКАЗАНИЯ ОГРАНИЧЕННО ВМЕНЯЕМЫМ ЛИЦАМ

Новый УК Украины предусмотрел норму об уголовной ответственности лиц с психическими расстройствами, не исключающими вменяемости. Таким образом, наряду с вменяемостью (ч.1 ст.19) и невменяемостью, о которой речь идет в ч. 2 ст. 19 в уголовном законе появилась норма которая позволяет учитывать психофизические нюансы, влияющие на формирование поведенческих реакций человека. Ст. 20 получила название "Ограниченная вменяемость". Она говорит о явлении, которое в различных авторских интерпретациях именуется как уменьшенная (ограниченная, пограничная, частичная) вменяемость.